

УДК 327.82:355.48(477+438)''2022/2024''

DOI: 10.60022/2(2)-32S

Намонюк Чеслава Ігорівна

кандидат політичних наук

доцент кафедри міжнародних організацій та дипломатичної служби
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна**Namoniuk Cheslava**

Candidate of Political Sciences

Associate Professor of International Organizations and Diplomatic Service Department

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

ORCID: 0000-0002-8276-4105

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ПРИКОРДОННОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВІД ВІДКРИТИХ ВОРІТ ДО СЕЛЕКТИВНОЇ СОЛІДАРНОСТІ

Анотація. Дослідження аналізує еволюцію прикордонної політики Польщі щодо України від початку повномасштабного російського вторгнення у лютому 2022 року до блокування кордону фермерами у 2024 році. Автор виділяє три ключові етапи: безумовного прийому біженців (лютий-червень 2022), поступової зміни настроїв (літо 2022 – весна 2024) та селективної солідарності з блокуванням торгівлі. Дослідження показує, як гуманітарна солідарність може співіснувати з економічним протекціонізмом, створюючи нову модель «диференційованих кордонів». Аналізуються внутрішньополітичні фактори: роль аграрного лобі, електоральні розрахунки, зміна громадської думки та медіа-дискурс. Особливу увагу приділено парадоксу одночасного збереження відкритості для біженців та закриття для товарів.

Ключові слова: прикордонна політика, селективна солідарність, польсько-українські відносини, війна в Україні, аграрне лобі, блокування кордону, міграція.

TRANSFORMATION OF POLISH-UKRAINIAN BORDER POLICY DURING THE WAR: FROM OPEN GATES TO SELECTIVE SOLIDARITY

Abstract. This study analyzes the evolution of Poland's border policy towards Ukraine from the beginning of the full-scale Russian invasion in February 2022 to the farmers' border blockade in 2024. The author identifies three key stages: unconditional acceptance of refugees (February-June 2022), gradual change in attitudes (summer 2022 – spring 2024), and selective solidarity with trade blockade. The research demonstrates how humanitarian solidarity can coexist with economic protectionism, creating a new model of «differentiated borders». The study analyzes domestic political factors: the role of agricultural lobby, electoral calculations, changes in public opinion and media discourse. Special attention is paid to the paradox of simultaneously maintaining openness for refugees while closing borders for goods. The research contributes to understanding border governance during crises and challenges traditional concepts of European solidarity. Using qualitative analysis of official documents, statistical data, and expert interviews, the study reveals that Poland's selective border policy reflects broader tensions between humanitarian obligations and domestic economic interests. This contradictory approach has created a precedent for other EU member states facing similar dilemmas between European solidarity and national interests. The findings suggest that the concept of solidarity in the EU is evolving towards more conditional and selective forms, particularly in economic matters. The study concludes that Poland's experience may become a template for future EU crisis management, where humanitarian and economic solidarity are treated as separate, potentially conflicting dimensions.

Keywords: border policy, selective solidarity, Polish-Ukrainian relations, war in Ukraine, agricultural lobby, border blockade, migration.

Постановка проблеми. Повномасштабне російське вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року спричинило найбільшу міграційну кризу в Європі з часів Другої світової війни. Польща, що стала

головною країною прийому українських біженців (понад 3 млн осіб [1]), спочатку символізувала європейську солідарність та готовність до безумовної допомоги. Однак уже через два роки польсько-українські відносини ускладнилися через конфлікт навколо аграрного імпорту. З весни 2024 року польські фермери організували протести та блокади кордонів, вимагаючи обмеження ввозу української сільськогосподарської продукції [2].

Цей парадокс – одночасне збереження гуманітарної підтримки біженців та економічне блокування торгівлі – створює унікальну модель «селективної солідарності», яка викликає традиційні уявлення про міжнародну кооперацію та функціонування кордонів. Проблема набуває особливої актуальності в контексті дебатів про майбутнє європейської інтеграції та принципи солідарності в ЄС.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю переосмислити концепції солідарності, кордонів та міжнародної кооперації у той час, як сторона, на яку спрямована ця солідарність і підтримка перебуває в умовах затяжної інтенсивної повномасштабної війни, захищаючи не лише себе, а й європейських партнерів, тим самим, будучи виснаженою у ресурсному та людському плані. Польський досвід може стати прецедентом для інших європейських країн, що стикаються з подібними дилемами між гуманітарними зобов'язаннями та національними економічними інтересами. Це стало основним поштовхом до дослідження й пошуку відповіді на питання, як і чому відбулася така трансформація польської політики. Це питання має важливе теоретичне та практичне значення для розуміння функціонування кордонів у кризових умовах та перспектив міжнародної солідарності в ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи дослідження прикордонної політики закладені у працях Ніка Воган-Вільямса, який розглядає кордони як динамічні конструкти, що адаптуються до мінливих політичних умов [3]. Мартін Лемберг-Педерсен у своїй роботі «Manufacturing Displacement...» аналізує, як кордони можуть одночасно обмежувати та забезпечувати мобільність [4].

Дослідження польсько-української прикордонної політики під час російського повномасштабного вторгнення перебуває на початковій стадії, що зумовлено новизною явища. Існуючі роботи можна умовно поділити на кілька напрямків.

Перший з них – це дослідження міграції та біженців. П. Качмарчик, З. Брунарска та М. Кіндлер проаналізували соціоекономічні наслідки прийому українських біженців у Польщі, зосередившись на ринку праці та інтеграційних процесах [5]. М. Душик та П. Качмарчик дослідили прогнози та виклики, пов'язані з міграцією українців до Польщі, підкресливши безпрецедентність ситуації [6].

Другий напрям – вивчення аграрного конфлікту. К. Прищепа аналізує зерновий конфлікт між Україною та ЄС, описавши його як «розкол солідарності» [7]. Т. Мельник та Ю. Туницька дослідили зовнішньоторгівельні відносини України та Польщі у 2022-2024 роках, зосередившись на необхідності подолання наслідків «зернового конфлікту» [8].

Наступним напрямком досліджень українсько-польських відносин є аналіз настроїв та громадської думки. Польські дослідники М. Бабіцкі, К. Ковальські та А. Масталєж-Мігас свою статтю присвятили вивченню ментального здоров'я поляків та їх ставлення до біженців після початку російського повномасштабного вторгнення в Україну [9]. Їхнє дослідження показало зміну громадських настроїв з часом.

Прослідковуються, однак, прогалини у дослідженнях механізму формування селективної солідарності. Бракує комплексного аналізу, який би пов'язував різні аспекти трансформації політики Польщі щодо України – від гуманітарної допомоги до торгових обмежень. Більшість досліджень зосереджуються на окремих аспектах, не розглядаючи їх у широкому взаємозв'язку. Крім того, недостатньо вивчена роль внутрішньополітичних факторів у формуванні такої диференційованої політики та зовнішніх впливів на неї.

Метою статті є комплексний аналіз трансформації польсько-української прикордонної політики від початку повномасштабного російського вторгнення до формування моделі селективної солідарності, виявленні факторів цих змін та оцінці їх впливу на концепцію європейської солідарності.

Виклад основного матеріалу. Початковий період повномасштабної російської війни характеризувався безпрецедентним відкриттям польського кордону для українських біженців. За офіційними даними, у перші місяці війни Польща прийняла понад 1,5 млн біженців, що склало найбільший міграційний потік у Європі. За даними прикордонної служби Польщі, у перші тижні після початку війни країна прийняла безпрецедентну кількість шукачів притулку. Лише за перші три дні понад 115,000 українців перетнули кордон [10]. До кінця 2022 року через польський кордон проїхали понад 8 мільйонів осіб, з яких більше 1 мільйона залишилися в Польщі [5].

Мотивація такої політики була багатошаровою. По-перше, геополітичні міркування мали

найсуттєвіший вплив. Польща розглядала підтримку України як частину стратегії стримування російської експансії. Президент Анджей Дуда неодноразово у своїх відеозверненнях підкреслював, що безпека України – це безпека Польщі та Європи.

По-друге, історична солідарність відіграла важливу роль. Польське суспільство зберігало пам'ять про спільну боротьбу проти радянського панування та розуміло прагнення українців до незалежності.

По-третє, масова мобілізація польського громадянського суспільства стала неочікуваним фактором. Волонтерські організації, церкви та місцеві громади спонтанно організували масштабну допомогу, утворивши мережу підтримки, яка доповнила державні заходи та започаткувала феномен «низової дипломатії».

По-четверте, економічні фактори також сприяли відкритості. Польський ринок праці відчував нестачу робочих рук, особливо у будівництві та сфері послуг. Українські працівники традиційно закривали цю нішу, а українці, що потребували тимчасового захисту розглядалися як додатковий ресурс.

Тому й правові механізми були швидко адаптовані під цю стратегію і 12 березня 2022 року Польський Сейм прийняв спеціальний закон «Про допомогу громадянам України», який надав біженцям статус, близький до громадян ЄС: право на працевлаштування, освіту та соціальні послуги [12]. Це рішення було безпрецедентним у європейській практиці.

Проте, вже з літа 2022 року почали проявлятися перші ознаки зміни ставлення до української присутності в Польщі. Соціологічні опитування зафіксували поступове зниження підтримки, що започаткувало новий перехідний період у відносинах між Польщею та Україною та зміну суспільних настроїв. Витрати держави на підтримку українських біженців зростали дедалі помітніше, конкуренція на ринку праці посилювалася, особливо у будівельній галузі, що призвело до поступового але суттєвого зниження заробітної плати. Соціальні проблеми також накопичувалися. Демографічне навантаження на систему освіти та охорони здоров'я зросло. У деяких регіонах частка українських дітей у школах досягла 20-30%, що створювало логістичні та мовні проблеми. Поступово посилювалася політизація українського питання. Опозиційні партії почали критикувати уряд за «надмірні витрати» на біженців при недостатньому фінансуванні власних соціальних програм.

Але основним каменем спотикання стала заява про те, що за даними європейських інституцій, у 2022-2023 роках Польща імпортувала 4,5 мільйона тонн зерна та олійних культур з України, з яких близько 3,5 мільйона тонн залишилося на внутрішньому ринку [13]. Це співпало з високим врожаєм у самій Польщі – 35 мільйонів тонн. Влітку 2022 року польські фермери почали скаржитися на зниження цін через український імпорт, мовляв, українська продукція надходить без мит завдяки «смугам солідарності», що запроваджені ЄС. Проте уряд поки утримувався від кардинальних заходів. Ситуація загострилася навесні 2023 року, коли ціни на пшеницю повернулися до довоєнного рівня, але продовжували падати [7]. У квітні 2023 року Польща, разом з Угорщиною, Словаччиною та Болгарією, запровадила заборону на продаж українського зерна на внутрішньому ринку, дозволивши лише транзит [2]. ЄС пізніше схвалив ці «виняткові та тимчасові запобіжні заходи».

Кардинальний поворот, який можна вважати ескалацією конфлікту у двосторонніх відносинах, відбувся на початку 2024 року, коли невдоволення фермерів рішенням Європейської комісії не продовжувати заборону на імпорт української аграрної продукції переросло у масштабне блокування кордону. З лютого 2024 року польські фермери організували масові протести, блокуючи понад 200 пунктів (основних доріг, в'їздів до міст тощо), включаючи прикордонні переходи з Україною [14]. Протестувальники висипали українське зерно з вагонів, що викликало обурення в Україні.

Український представник з торгівлі Тарас Качка підкреслив дисбаланс у торгівлі: експорт України до Польщі склав 1,6 млрд доларів у першому кварталі 2023 року, тоді як імпорт з Польщі – 10,6 млрд доларів [15]. Польські фермери, своєю чергою, вказували на те, що українські виробники не зобов'язані дотримуватися всіх екологічних вимог ЄС.

Новий уряд Дональда Туска, який прийшов до влади наприкінці 2023 року, опинився перед складним завданням балансування між підтримкою України та захистом інтересів власних фермерів [16]. Уряд почав переговори з Україною про систему ліцензування, подібну до тієї, що використовують Румунія та Болгарія.

Загалом організація протестів мала чітку структуру. Ініціатором виступив Союз сільськогосподарських організацій. Протести охопили основні пункти пропуску: Медика-Шегині, Ягодин-Дорохуськ, Устилуг-Зосин. Уряд, утім, з одного боку, засуджував протести як незаконні, з іншого – не вдавався до жорстких заходів, розуміючи, на наш погляд, електоральне значення аграрного

сектору. Аграрне лобі завжди мало значний вплив у польській політиці, оскільки фермери становлять важливий електорат, особливо у прикордонних регіонах. Парламентські вибори 2023 року підсилили увагу до цієї теми.

Паралельно із блокуванням українського кордону простежувалася й інша тенденція. Імпорт сільгосппродукції з росії до Польщі в 2022 році збільшився на 37%. У країну було завезено продукції на 422 млн євро. Для порівняння, роком раніше імпорт із росії становив €307 млн, а на два роки раніше – €260 млн. [17] Обсяг імпортованих з росії до Польщі мінеральних добрив за 9 місяців 2024 року зріс на 140%, до 952 тис. тонн, а їх вартість на 123%, до рекордних 318 млн євро [18].

Ключовою особливістю цього етапу загострення польсько-українських стосунків стала саме селективність політики: при блокуванні товарних потоків кордон залишався відкритим для мігрантів. Це створило унікальну ситуацію «диференційованих кордонів» та вибіркової політики: навіть під час найгострішого конфлікту навколо аграрного імпорту Польща продовжувала приймати українських біженців. Водночас намагаючись захистити власних виробників уряд запровадив селективні обмеження на аграрну торгівлю, що стосувалися в основному зерна, кукурудзи, ріпаку та соняшнику - продуктів, де конкуренція була найгострішою й від експорту яких у значній мірі залежала українська економіка. При цьому Польща використовувала різні інституційні канали для різних цілей: питання біженців вирішувалися через механізми ЄС (Директива про тимчасовий захист), тоді як торгові обмеження впроваджувалися переважно на національному рівні або в координації з іншими прикордонними країнами.

Так, польський досвід демонструє, що кордони можуть функціонувати як складні фільтри, які диференційовано регулюють різні типи потоків. Це не просто відкритий чи закритий кордон, а радше система з різними рівнями проникності для різних категорій. На основі аналізу цього досвіду можна припустити, що в умовах пролонгованих криз держави можуть розробляти складні системи прикордонного контролю, які дозволяють одночасно виконувати гуманітарні зобов'язання та захищати економічні інтереси. Однак ця гіпотеза потребує додаткової перевірки на інших випадках. людей та товарів.

Згаданий вище ланцюжок подій на польсько-українському кордоні показує, що внутрішньополітичні (або, ймовірно, також тонко інспіровані ззовні) фактори можуть бути вирішальними у формуванні прикордонної політики навіть у випадках міжнародних криз. Електоральні міркування та тиск зацікавлених груп (фермерів) змогли вплинути на політику щодо України, не зачіпаючи при цьому її гуманітарного аспекту.

Такий підхід створює прецедент для переосмислення принципу солідарності в ЄС. Традиційне розуміння солідарності як всеохоплюючого принципу замінюється більш прагматичним та умовним підходом. Це ставить під сумнів майбутнє європейської інтеграції та можливість спільного реагування на кризи. Якщо солідарність стає селективною, то й основи ЄС як «союзу цінностей» потребують переосмислення.

Висновки. Трансформація польсько-української прикордонної політики з 2022 по 2024 рік демонструє складність балансування між гуманітарними зобов'язаннями та економічними інтересами в умовах пролонгованої кризи. Головним спостереженням є те, що кордони можуть одночасно бути відкритими для одних потоків та обмеженими для інших. Польський досвід показує, що держави можуть розробляти складні схеми прикордонного контролю, які дозволяють виконувати різні функції одночасно.

Виділені три етапи еволюції відображають поступову адаптацію політики до мінливих внутрішніх та зовнішніх обставин. Рішення про торгові обмеження Польщі щодо України були зумовлені в першу чергу внутрішньою політикою та тиском фермерських організацій, але не виключено й вороже лобі у цьому питанні.

Ключовим висновком дослідження є те, що селективна солідарність не є тимчасовим відхиленням, а може стати новою нормою в європейській політиці. Польський досвід показує, що солідарність не обов'язково має бути всеосяжною - можна підтримувати одні аспекти (гуманітарний) та обмежувати інші (економічний). Готовність до солідарності може змінюватися з часом під впливом економічних та політичних факторів. Зокрема роль аграрного лобі та електоральні розрахунки, що виявилися вирішальними у формуванні прикордонної політики, свідчать про примат національних інтересів над європейськими зобов'язаннями в умовах кризи.

Це дослідження базується переважно на аналізі документів та статистичних даних. Для глибшого розуміння процесів потрібні додаткові якісні дослідження, включаючи інтерв'ю з політиками,

чиновниками та представниками аграрного сектору.

Перспективи подальших досліджень включають порівняльний аналіз політик інших держав ЄС, що надавали тимчасовий захист українським біженцям, вивчення довгострокових наслідків для європейської солідарності та детальний аналіз ролі інститутів ЄС у врегулюванні подібних конфліктів.

Література

1. UNHCR. Ukraine refugee situation. 2024. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення: 12.05.2025).
2. Fracturing Solidarity: The Grain Trade Dispute between Ukraine and the European Union. CSIS. October 15, 2024. URL: <https://www.csis.org/analysis/fracturing-solidarity-grain-trade-dispute-between-ukraine-and-european-union> (дата звернення: 12.05.2025).
3. Vaughan-Williams N. Border Politics: The Limits of Sovereign Power. 2nd edition. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2024. 267 p.
4. Lemberg-Pedersen M. Manufacturing displacement. Externalization and postcoloniality in European migration control. M Lemberg-Pedersen. Global affairs, 2019. Vol. 5, No. 3, P. 247-271.
5. Kaczmarczyk P., Brunarska Z., Kindler M. War refugees from Ukraine in Poland – one year after the Russian aggression. Socioeconomic consequences and challenges. Sustainability. 2023. Vol. 14, No. 16. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1757780223002810> (дата звернення: 12.05.2025).
6. Duszczak M., Kaczmarczyk P. The War in Ukraine and Migration to Poland: Outlook and Challenges. Intereconomics. 2022. Vol. 57, No. 3. P. 164-170. URL: <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2022/number/3/article/the-war-in-ukraine-and-migration-to-poland-outlook-and-challenges.html> (дата звернення: 12.05.2025).
7. Pryshchepa K. How the grain conflict undermines Ukrainian-Polish relations. IPS Journal. March 1, 2024. URL: <https://www.ips-journal.eu/topics/economy-and-ecology/seeds-of-strife-7361/> (дата звернення: 12.05.2025).
8. Melnyk T., Tunitska Y. Foreign trade relations of Ukraine and Poland: 2022–2024. Foreign trade: economics, finance, law. 2024. Vol. 136, No. 5. P. 4-24. URL: <https://journals.knute.edu.ua/foreign-trade/article/view/2161> (дата звернення: 12.05.2025).
9. Babicki M., Kowalski K., Mastalerz-Migas A. The outbreak of the 2022 Russo-Ukrainian war: mental health of poles and their attitude to refugees. Front Public Health. 2023 Jun 23. Vol. 11. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10326542/> (дата звернення: 15.11.2024).
10. Ukrainian refugees in Poland. STATISTA. Warsaw, Poland: Statista GmbH, URL: <https://www.statista.com/statistics/1293564/ukrainian-refugees-in-poland/> (дата звернення: 25.07.2023).
11. Korzeniewski K., Shkilna M., Huk M., Shevchuk O., Marchelek-Myśliwiec M. Ukrainian war refugees and migrants in Poland: implications for public health. Journal of Travel Medicine. 2023. Vol. 31, No. 1. URL: <https://academic.oup.com/jtm/article/31/1/taad119/7264160> (дата звернення: 15.11.2024).
12. Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa. Dz.U. 2022 poz. 583. URL: Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (дата звернення: 12.05.2025).
13. European Commission. Report on the application of Regulation (EU) 2022/1854 introducing exceptional trade measures for Ukraine. Brussels: EC, 2024.
14. War, business, and politics: Poland's support for Ukraine amid agricultural protests. ECFR. February 28, 2024. URL: <https://ecfr.eu/article/war-business-and-politics-polands-support-for-ukraine-amid-agricultural-protests/> (дата звернення: 12.05.2025).
15. Farmers' demands need rational solutions to 'overcome prejudice' against Ukraine - trade envoy. Euronews. March 4, 2024. URL: <https://www.euronews.com/my-europe/2024/03/04/farmers-demands-need-rational-solutions-to-overcome-prejudice-against-ukraine-trade-envoy> (дата звернення: 12.05.2025).
16. Reuters. Poland eyes solution to Ukraine grain dispute similar to Romania, Bulgaria deals. January 16, 2024. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/poland-eyes-solution-ukraine-grain-dispute-similar-romania-bulgaria-deals-source-2024-01-16/> (дата звернення: 12.05.2025).
17. Польща збільшила імпорт сільгосппродукції з РФ та Білорусі у 2022 році. Українські новини. 23 квітня 2023. URL: Польща збільшила імпорт сільгосппродукції з РФ та Білорусі у 2022 році, - ЗМІ | Українські Новини (дата звернення: 12.05.2025).
18. Польща імпортує з росії рекордні обсяги добрив. AgroTimes. 17 грудня 2024. URL: Польща імпортує з росії рекордні обсяги добрив - AgroTimes (дата звернення: 12.05.2025).

References

1. UNHCR (2024) Ukraine refugee situation. Available at: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (accessed May 12, 2025).
2. CSIS (2024) Fracturing Solidarity: The Grain Trade Dispute between Ukraine and the European Union. October 15, 2024. Available at: <https://www.csis.org/analysis/fracturing-solidarity-grain-trade-dispute-between-ukraine-and-european-union> (accessed May 12, 2025).
3. Vaughan-Williams N. (2024) Border Politics: The Limits of Sovereign Power. 2nd edition. Edinburgh: Edinburgh University Press. 267 p.
4. Lemberg-Pedersen M. (2019) Manufacturing displacement. Externalization and postcoloniality in European migration control. M Lemberg-Pedersen. Global affairs, Vol. 5, No. 3, P. 247-271.
5. Kaczmarczyk P., Brunarska Z., Kindler M. (2023) War refugees from Ukraine in Poland – one year after the Russian aggression. Socioeconomic consequences and challenges. Sustainability, vol. 14, no. 16. Available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1757780223002810> (accessed May 12, 2025).
6. Duszczuk M., Kaczmarczyk P. (2022) The War in Ukraine and Migration to Poland: Outlook and Challenges. Intereconomics, vol. 57, no. 3, pp. 164-170. Available at: <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2022/number/3/article/the-war-in-ukraine-and-migration-to-poland-outlook-and-challenges.html> (accessed May 12, 2025).
7. Pryshchepa K. (2024) How the grain conflict undermines Ukrainian-Polish relations. IPS Journal. March 1, 2024. Available at: <https://www.ips-journal.eu/topics/economy-and-ecology/seeds-of-strife-7361/> (accessed May 12, 2025).
8. Melnyk T., Tunitska Y. (2024) Foreign trade relations of Ukraine and Poland: 2022–2024. Foreign trade: economics, finance, law, vol. 136, no. 5, pp. 4-24. Available at: <https://journals.knute.edu.ua/foreign-trade/article/view/2161> (accessed May 12, 2025).
9. Babicki M., Kowalski K., Mastalerz-Migas A. (2023) The outbreak of the 2022 Russo-Ukrainian war: mental health of poles and their attitude to refugees. Front Public Health, Vol. 11. Available at: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10326542/> (accessed November 15, 2024).
10. STATISTA (2023) Ukrainian refugees in Poland. Warsaw, Poland: Statista GmbH, Available at: <https://www.statista.com/statistics/1293564/ukrainian-refugees-in-poland/> (accessed July 25, 2023).
11. Korzeniewski K., Shkilna M., Huk M., Shevchuk O., Marchelek-Myśliwiec M. (2023) Ukrainian war refugees and migrants in Poland: implications for public health. Journal of Travel Medicine, vol. 31, no. 1. Available at: <https://academic.oup.com/jtm/article/31/1/taad119/7264160> (accessed November 15, 2024).
12. Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa. Dz.U. 2022 poz. 583. Available at: Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (accessed May 12, 2025).
13. European Commission (2024) Report on the application of Regulation (EU) 2022/1854 introducing exceptional trade measures for Ukraine. Brussels: EC.
14. ECFR (2024) War, business, and politics: Poland's support for Ukraine amid agricultural protests. February 28, 2024. Available at: <https://ecfr.eu/article/war-business-and-politics-polands-support-for-ukraine-amid-agricultural-protests/> (accessed May 12, 2025).
15. Euronews (2024) Farmers' demands need rational solutions to 'overcome prejudice' against Ukraine - trade envoy. March 4, 2024. Available at: <https://www.euronews.com/my-europe/2024/03/04/farmers-demands-need-rational-solutions-to-overcome-prejudice-against-ukraine-trade-envoy> (accessed May 12, 2025).
16. Reuters (2024) Poland eyes solution to Ukraine grain dispute similar to Romania, Bulgaria deals. January 16, 2024. Available at: <https://www.reuters.com/world/europe/poland-eyes-solution-ukraine-grain-dispute-similar-romania-bulgaria-deals-source-2024-01-16/> (accessed May 12, 2025).
17. Polshcha zbilshyla import silhospproduktsii z RF ta Bilorusi u 2022 rotsi. Ukrainski novyny. 23 kvitnia 2023. Available at: Польща збільшила імпорт сільгосппродукції з РФ та Білорусі у 2022 році, - ЗМІ | Українські Новини (accessed May 12, 2025).
18. AgroTimes (2024) Polshcha importuie z rosii rekordni obsiahy dobryv. 17 hrudnia. URL: Польща імпортує з росії рекордні обсяги добрив - AgroTimes (accessed May 12, 2025).